

normalnego życia, na przekonanie jej co do możliwości tworzenia swojego losu i samorealizacji, bez względu na ograniczenia i sytuację w której się znalazła, na przekonanie ofiary przemocy o znaczeniu siły tworzenia własnej przyszłości, o zrozumieniu własnego istnienia, o kierowaniu własnym losem, o przeżywaniu swojej przyszłości i nadziei, by stała się panem samej siebie. Pedagog powinien pamiętać, że celem jego działań i starań jest ofiara przemocy, taka, jaką jest, że nie może ona być ani środkiem, ani przedmiotem działania. Działanie wbrew tej regule jest nadużyciem wolności, o czym pedagogzy w pracy z doświadczającymi przemocy kobietami powinni pamiętać.

Pedagog szanując wolność ofiary przemocy domowej powinien szanować jej autonomię i swoją postawą budować w niej poczucie wartości, które mając odpowiednie warunki, na ile to możliwe będzie wzrastać i będzie miało możliwość zaowocowania ludzkim spełnieniem. Wydaje się to szczególnie ważne, gdy mówimy o ofiarach przemocy wewnątrzrodzinnej, gdzie wartość w oczach ich samych jest najczęściej niska.

Odpowiedzialność, zrozumienie, poświęcenie, poszanowanie godności i podkreślanie indywidualnych wartości skrzywdzonych przemocą kobiet, to wszystko będzie wzmacniało wspólne działania zmierzające do zmiany ich życia. Umiejętność skutecznego wielowymiarowego wsparcia, umiejętność i sprawność podejmowania przez pedagogów fachowych działań będą wzbudzały zaufanie ze strony ofiar przemocy i budziły w nich przekonanie o możliwości zmiany dotychczasowego życia. Wspieranie ofiar przemocy domowej powinno odbywać się na drodze empatii, a udzielana pomoc powinna być zgodna z najlepszą i najnowszą wiedzą, zrozumieniem i doświadczeniem. Ważnym zatem wydaje się rozbudzenie zawodowo-społecznych zainteresowań studentów w dziedzinie pedagogiki społecznej. Wsparcie i pomoc świadczona przez pedagoga – fachowca będzie elementem wzmacniającym w dążeniu do poprawy i zmiany jakości życia kobiet-ofiar przemocy w rodzinie.

Wnioski

W przygotowaniu pedagogów społecznych do pracy z ofiarami przemocy wewnątrzrodzinnej zwraca się uwagę na wiele aspektów, które wymagają szczególnego omówienia. W artykule zwrócono uwagę na wydaje się ważne elementy kształcenia w przygotowaniu studentów pedagogiki do pracy z ofiarami przemocy. Ponadto każda interwencja będzie wymagała indywidualnego potraktowania, dlatego właściwe przygotowanie pedagogów społecznych – fachowców jest wyzwaniem.

Лук'янова К.А.

Вплив екстраверсії-інтроверсії на результати навчальної діяльності старшокласників

Актуальність дослідження. Підвищення ефективності навчання є однією з найважливіших психолого-педагогічних проблем сучасної школи. У вирішенні цього питання значна роль відводиться вчителю. Великого значення

надається вмінню педагога залучити до активної діяльності на уроці усіх учнів класу. Для того, щоб цього досягти, він повинен добре знати своїх учнів, вивчати і враховувати їх індивідуальні відмінності, в тому числі такі властивості темпераменту, як екстраверсія-інтроверсія.

Отже, **об'єктом** нашого дослідження є властивості темпераменту.

Предметом дослідження є факт впливу екстраверсії та інтроверсії на результати навчальної діяльності старшокласників.

Мета полягає у тому, щоб виявити залежність успішності навчання учня від таких його властивостей темпераменту, як екстраверсія-інтроверсія.

Основні завдання дослідження:

1. Опрацювати літературу з метою визначення розробленості теми дослідження – впливу властивостей темпераменту на успішність навчальної діяльності.

2. Провести діагностику властивостей темпераменту та результатів навчальної діяльності.

3. Здійснити аналіз отриманих результатів і виявити зв'язок досліджуваних явищ – екстраверсії-інтроверсії та результатів навчальної діяльності старшокласників.

Аналіз досліджень. Екстраверсія-інтроверсія – характеристика індивідуально-психологічних відмінностей людини, крайні полюси якої відповідають переважній спрямованості особистості або на світ зовнішніх об'єктів, або на явища власного суб'єктивного світу.

Поняття екстраверсії та інтроверсії було введене К.Г.Юнгом в 1910 р. для позначення двох протилежних типів особистості. Згідно К.Юнгу, екстраверсія проявляється в направленості лібідо, або енергії, людини на зовнішній світ, в тому, що екстраверт віддає перевагу соціальним і практичним аспектам життя, що у певному сенсі призводить до відчуженості суб'єкта від самого себе, до приниження особистісної значущості явищ суб'єктивного світу. Людям екстравертованого типу властиві імпульсивність, ініціативність, гнучкість поведінки, товариськість, соціальна адаптованість. Інтроверт віддає перевагу роздумам і уявленням, для нього характерна фіксація інтересів на явищах власного внутрішнього світу, яким він надає вищої цінності, нетовариськість, замкнутість, соціальна пасивність, ускладнення соціальної адаптації.

З плином часу Юнг істотно переглянув погляди на екстраверсію-інтроверсію. По-перше, він виділив ряд самостійних факторів (психологічних функцій), які він раніше включав до складу екстраверсії-інтроверсії: мислення, почуття, відчуття, інтуїція. По-друге, починаючи зі своєї програмної роботи «Психологічні типи» (1920), він говорив не про екстравертів та інтровертів, а про екстраверсію або інтроверсію домінантної функції. Тобто він писав, що в психіці людини може домінувати одна з функцій – екстравертоване або інтровертоване мислення, почуття, відчуття, інтуїція [1], [5].

Найбільш інтенсивна розробка проблем екстраверсії-інтроверсії проводилася у факторних теоріях особистості (Г.Айзенк, Дж.Гілфорд, Р.Кеттел та ін.), де вона розглядалася не в плані типів особистості, а як безперервна

шкала, яка виражає кількісне співвідношення властивостей екстраверсії-інтроверсії в конкретного суб'єкта [2], [4], [5].

У найбільш популярній з них – концепції Г.Айзенка – параметр екстраверсії-інтроверсії в сполученні з параметром нейротизму (емоційно-вольова стійкість – нестійкість) утворюють два головних виміри особистості, які визначають зміст усіх її властивостей. Типовий екстраверт, по Айзенку, товариський, оптимістичний, імпульсивний, має широке коло знайомств і слабкий контроль над емоціями та почуттями. Навпаки, типовий інтроверт спокійний, сором'язливий, віддалений від усіх, крім близьких людей, планує свої дії завчасно, любить порядок у всьому і тримає свої почуття під суворим контролем [2].

В даний час поняття екстраверсії-інтроверсії отримали поширення в психології, так як вони відповідають реальним спостереженням за поведінкою людей (хоча, ймовірно, неправомірно бачити у цих властивостях головні виміри особистості). При цьому, безумовно, враховується, що «чисті» типи зустрічаються досить рідко, мова йде про більшу чи меншу вираженість даних характеристик. У сучасній психології проводяться численні дослідження з метою встановити зв'язок цих особистісних якостей з особливостями психічних процесів, з'ясувати співвідношення значень екстраверсії-інтроверсії з рівнем соціальної активності, емоційним забарвленням соціальних контактів тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі узагальнення теоретичних джерел нами було висунуто гіпотезу: учні з яскраво вираженою екстраверсією мають вищі результати навчальної діяльності, порівняно з учнями-інтровертами. Для участі в експерименті нами були обрані учні 11 класу однієї із загальноосвітніх шкіл міста, загальна вибірка складалася з 10 дівчат віком від 16 до 18 років. Перед тим, як перейти до виконання основної мети дослідження, тобто до визначення факту впливу екстраверсії та інтроверсії на успішність навчальної діяльності старшокласників, нам необхідно було визначити рівень вираженості цих властивостей темпераменту у кожного учасника експерименту. З цією метою був використаний тест-опитувальник Айзенка для діагностики властивостей темпераменту і визначення типу темпераменту.

Даний опитувальник був складений англійськими психологами Г.Айзенком і С.Айзенком у 1964 році. Це і сьогодні найбільш поширений тест для оцінки основних властивостей особистості. Він складається з 57 запитань, які дозволяють визначити звичний спосіб поведінки людини. З них: 24 питання спрямовані на виявлення ступеня екстраверсії або інтроверсії особистості, 24 питання виявляють емоційну нестійкість або, навпаки, емоційну стабільність, рівноваженість. Нарешті, в тест входять 9 питань, що дозволяють оцінити, наскільки щиро людина відповідала на нього [3].

Також нами була проведена робота щодо ознайомлення з успішністю навчальної діяльності кожного учасника експерименту: визначено середній бал річних оцінок за 10 клас (див. табл. 1).

Успішність у навчанні та рівень екстраверсії-інтроверсії (n=10)

Учасники експерименту	Індекс екстраверсії	Рівень екстраверсії/інтроверсії	Середній бал успішності
Учасниця 1	14	Середня екстраверсія	5
Учасниця 2	16	Середня екстраверсія	5
Учасниця 3	21	Висока екстраверсія	10
Учасниця 4	20	Висока екстраверсія	8
Учасниця 5	14	Середня екстраверсія	5
Учасниця 6	12	Середня інтроверсія	10
Учасниця 7	14	Середня екстраверсія	8
Учасниця 8	16	Середня інтроверсія	8
Учасниця 9	11	Середня інтроверсія	6
Учасниця 10	18	Середня інтроверсія	6

З метою виявлення взаємозв'язку між рівнем вираженості екстраверсії-інтроверсії (індекс екстраверсії) та успішністю навчальної діяльності учнів (середній бал) ми використали ранговий коефіцієнт Спірмена – непараметричний метод, який використовується з метою статистичного вивчення зв'язку між явищами. У цьому випадку визначається фактичний ступінь паралелізму між двома кількісними рядами досліджуваних ознак. В результаті розрахунку і обчислення коефіцієнту ($r=0,26$) було виявлено наступне: зв'язок між властивостями темпераменту і результатами навчальної діяльності є (чим вище індекс екстраверсії, тим вищий середній бал за навчання), але його сила досить слабка. Згідно зі статистичними даними це свідчить про те, що лише у 26 чоловік зі 100 екстраверсія або інтроверсія впливає на успішність навчання. У інших випадках такої залежності не спостерігається.

Крім того, було проведено спостереження за безпосередньою діяльністю цих учнів на уроці. В результаті цього було виявлено, що екстраверсія-інтроверсія в більшій мірі впливає не на результат виконаної роботи, а саме на процес її виконання. Завдяки спостереженню нами було визначено наступне: екстраверт, порівняно з інтровертом, швидше виробляє умовні рефлекси, вирізняється більшою терплячістю, але це поєднується з низькою витривалістю в ситуації сенсорної депривації, що зумовлює підвищену негативну реакцію на одноманітність, на велику частоту відволікань під час роботи. Зокрема, учасниця 3, яка має високий рівень екстраверсії, під час уроку займалася сторонніми справами, розмовляла з сусідом по парті, чим відволікала учителя та інших учасників педагогічного процесу. Учень з вираженою екстраверсією характеризується швидким засвоєнням навчального матеріалу, високою швидкістю запам'ятовування, розуміння і розв'язування задач, проте він часто припускається помилок, до того ж недбало виконує навчальні завдання, не завжди відповідальний. Інтроверт повільніше засвоює матеріал, йому потрібно більше часу для його відтворення, проте в процесі розв'язування задач, до яких

заздалегідь готується, він припускає менше помилок. Наприклад, учасницею 9 з середнім рівнем інтроверсії для відповіді на поставлене вчителем запитання було витрачено більше часу, порівняно з учасницею 7, яка має середній рівень екстраверсії. Дії інтроверта обмірковані й раціональні, він старанно планує свою роботу, відповідальний.

Висновки. Результати проведеного дослідження дали можливість скласти уявлення про те, що такі властивості темпераменту, як екстраверсія та інтроверсія, впливають на особливості виконання учнями своєї роботи, хоча в деяких випадках ці властивості відкладають значний відбиток і на успішність навчальної діяльності. Це, передусім, “заслуга” таких особливостей екстраверта, як комунікабельність, недостатній самоконтроль, швидке пристосування до нового середовища, відкритість і зовнішній вияв почуттів; інтроверта – спокій, урівноваженість, раціональність, відповідальність. Доцільним є врахування вчителем індивідуальних властивостей учнів під час роботи на уроці, а також при виборі домашнього завдання. Для цього необхідним є співпраця педагога і психолога. В результаті діагностики властивостей темпераменту учнів психолог зможе надати вчителю важливі рекомендації щодо успішної організації навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Маклаков А. Г. Общая психология: Учебник для вузов / А. Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2006. – 583 с.
2. Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів. – Х.: Прапор, 2009. – 672 с.
3. Дослідження типу темпераменту // Психолог. – 2005. - №43. – С. 5-8.
4. Экстраверсия-интроверсия / <http://www.wikiznanie.ru>
5. Интроверсия-экстраверсия / <http://www.gorod-psy.ru>

Вірко Ю.О.

Використання інтерактивної дошки при розвитку діалогічних вмінь на уроці іноземної мови

У зв'язку зі значним прогресом розвитку інформаційних та комунікаційних технологій відбуваються зміни в самому процесі вивчення іноземних мов. Використання інформаційних та комунікаційних технологій здійснює значний вплив на всі компоненти сучасної освітньої системи, і, зокрема, на предмет «Іноземна мова»: його цілі, задачі, сутність, методи та прийоми. Персональні комп'ютери, інтерактивні дошки, мережа Інтернет та засоби масової інформації стають необхідними засобами вивчення іноземних мов.

Застосування інформаційних технологій є досить актуальною при розвитку всіх видів іншомовної мовленнєвої діяльності. Ця проблема вивчалася багатьма дослідниками [1], [2], але досі немає методичних рекомендацій